

EL CULTE A SANT FELIU DE GIRONA EN ELS LLIBRES LITÚRGICS HISPÀNICS D'ÈPOCA VISIGÒTICA (SEGLES VI-VII)

PER

NARCÍS M. AMICH i RAURICH

Durant el període visigòtic, sobretot durant els segles VI-VII, el culte a sant Feliu, el màrtir gironí de principi del segle IV, adquireix un desenvolupament i una difusió molt important. En un intent de reconstruir l'expansió d'aquest culte, des del seu nucli originari –*Gerunda*– fins als indrets on és present en aquesta època, disposem de pocs testimonis– la majoria dels quals són tardans (s.VI-VII)–, i que es poden agrupar bàsicament en dos grans grups: els que fan referència a l'existència d'edificis religiosos (temples, monestirs,...) intitulats o dedicats a sant Feliu de Girona¹, i, en segon lloc, el fons de la litúrgia hispànica, expressió d'un culte oficial de l'Església visigòtica envers el màrtir gironí.

En aquesta comunicació ens referirem al segon d'aquests aspectes: parlarem de quins eren els principals textos litúrgics del ritu hispànic emprats en època tardo-visigòtica en la celebració litúrgica de la festivitat de sant Feliu de Girona, el dia 1 d'agost.

¹ Fora de la mateixa ciutat de Girona on el culte fou molt important en els segles VI-VII, el culte al màrtir gironí Feliu és difós en els segles VI-VII a la mateixa Gàl·lia Narbonesa (Tours), a Hispània (basíliques de *Saetabis* (Xàtiva), Guadix, Bierzo (Lleó) i els monestirs de Tutanés i Caba (Toledo) i el de Visònia al Bierzo (Lleó), i al mateix N.d'Àfrica). Sobre la figura de sant Feliu de Girona i el seu culte en època visigòtica, veieu J.M.NOLLA-N.M.AMICH, *Els orígens del cristianisme i la baixa antiguitat al nord-est de Catalunya (en premsa)*, amb tota la bibliografia sobre el tema.

I. EL RITU HISPÀNIC

El ritu hispànic, conegut també amb el nom de “mossàrab” o “visigòtic”, va ser la litúrgia autòctona que es va desenvolupar a Hispània, d’una manera ben definida a partir del segle VI, i que restà en vigor fins a la seva supressió, que tingué lloc en el segle XI durant el pontificat de Gregori VII (1073-1085)².

En el moment de la seva màxima plenitud, quan el regne visigot gaudia de la seva màxima extensió (s.VII), el ritu hispànic era celebrat en tota la Península Ibèrica i en una regió de la Gàl·lia Narbonesa, a la zona dels Pirineus orientals.

Les fonts principals per a conèixer aquest antic ritu hispànic, ja sigui durant època visigòtica, anterior a la invasió musulmana, o bé en un segon moment, fins al segle XI, són els seus llibres litúrgics³.

II. ELS TEXTOS LITÚRGICS VISIGÒTICS DEDICATS A SANT FELIU DE GIRONA

A. *Els Calendaris i Martirologis*⁴

La festivitat del màrtir gironí Felu sembla correspondre a les més antigues de la litúrgia hispana. El fet de no haver arribat fins als nostres dies cap calendari litúrgic complet d’època visigòtica, llevat de tres petits fragments epigràfics corresponents a tres calendaris locals provinents del sud de la

² Sobre aquest ritu hispànic hi ha una extensa bibliografia, destacant els treballs de J.PINELL, com “Liturgia Hispánica. Fuentes para su estudio. El Ordo catedralicio. El año litúrgico. El oficio monástico. Sacramentos y sacramentales. Características generales del rito Hispánico”, a *Diccionario de Historia Eclesiástica de España* (dir.Q.Aldea – T.Marin y J.Vives), t.II, Madrid, 1972, p.1303-1320; del mateix autor, *Le liturgie occidentale (Corso d'introduzione)*, Roma, 1977, p.141-177.

³ Sobre els principals llibres litúrgics emprats en aquest ritu hispànic, veieu J.PINELL, “Liturgia Hispánica...”, cit.p.1307-1310 i 1318-1320; també del mateix autor *Le liturgie occidentale...* cit, on, a les p.178-206 l'autor dóna un important repertori bibliogràfic sobre les principals edicions crítiques modernes d'aquests llibres litúrgics; també destacar el llibre de C.GARCÍA RODRÍGUEZ, *El culto de los santos en la España romana y visigoda*, Madrid, 1966,p.47-76, on s'explica acuradament la transmissió manuscrita de cadascun d'aquests llibres litúrgics.

⁴ Sobre els calendaris litúrgics hispànics d'època visigòtica i mossàrab,veieu C.GARCÍA RODRÍGUEZ, *El culto...*,cit.p.89-94; també J.VIVES, “Santoral visigodo en calendarios e inscripciones”, a *Analecta Sacra Tarraconensia*, XIV, Barcelona 1941, p.31-58; IDEM, “Calendarios litúrgicos”, *Diccionario de Historia Eclesiástica de España* (dir.Q.Aldea, T.Marin y J.Vives), II, Madrid, 1972, p.1324-1326.

península, fa que calgui reconstruir la situació d'aquests calendaris litúrgics visigòtics amb l'ajut dels d'època posterior o mossàrab, complets i molt més abundants.

La problemàtica que entranen aquests calendaris mossàrabs tardans dels segles X i XI és saber quines de les festes que s'hi assenyalen, a part de les que lògicament es van introduir en època postvisigòtica, eren presents en els antics calendaris litúrgics hispànics anteriors a la invasió musulmana, formant, per tant, el fons més antic d'època visigòtica.

Com ja hem dit, sembla que la festivitat de sant Feliu hauria format part d'aquests antics calendaris d'època visigòtica, pertanyent, per tant, a aquest fons més antic de la litúrgia hispànica. De fet, tots els calendaris mossàrabs citen aquesta festa el dia 1 d'agost, i, excepte en dos calendaris, en l'anomenat Vigilià del s. X i en el de Còrdova del s.IX, en què sant Feliu apareix sol, els altres calendaris inclouen també en aquest dia la commemoració de la festivitat dels màrtirs Macabeus ⁵.

Un altre testimoni d'època antiga, en aquest cas de fora d'Hispania, sembla confirmar-nos l'antiguitat d'aquesta celebració. En efecte, d'inicis del segle V, disposem d'un testimoni molt important en un dels martirologis més valuosos d'època antiga. Es tracta del famós *Martyrologium Hieronymianum*⁶, format a partir de la incorporació de diversos calendaris de procedència oriental i occidental, i que conté els noms dels sants, ordenats seguint els diferents dies de l'any. Així, entre diferents sants hispànics, podem llegir corresponent al dia 1 d'agost; "*In Spaniis Gerunda civitate natalis Sancti Felicis Martiris*"⁷.

És important destacar, malgrat que escapi dels límits cronològics del nostre estudi, la presència de Feliu en martirologis històrics tardans del segle IX, que bàsicament es limitaven a ampliar les mencions dels màrtirs amb notícies extretes de les seves passions. Així, trobem sant Feliu en els martirologis de Lió (s.IX), el de Florus (v.852), el d'Adó de Viena (v.873) i en el d'Usard, de la segona meitat del segle IX⁸.

⁵ GARCÍA RODRÍGUEZ, *El culto...*, cit.p.307.

⁶ Sobre els orígens, contingut i principals edicions crítiques d'aquest martirologi, C.GARCÍA RODRIGUEZ, *El Culto...*, cit.p.81-85.

⁷ Veieu M.BRUNSÓ, "San Félix el Gerundense", a *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, XIX,1968, p.251.

⁸ Veieu C.GARCÍA RODRÍGUEZ, *El culto ...*, p.86-88.

B. El “*Liber Orationum Festivus*”

Sota aquest nom es coneix un dels llibres més característics del ritu hispànic. Aquest contenia els textos eucològics per a la celebració de l’anomenat “ofici catedralici festiu”: les oracions que acompanyaven les antífofes i responsoris de l’ofici matutí, o de les hores menors durant la quaresma; les oracions *completuriae* de l’ofici de vespres i matutí; i, finalment, els textos de les *benedictiones* que el sacerdot impartia al poble al final dels grans oficis catedralicis⁹.

“*L’Oracional de Tarragona*”

La tradició manuscrita del text d’aquest oracional d’època visigòtica és representada per dos còdexs: el més antic, copiat amb anterioritat a la invasió musulmana del 711, és el famós *Codex Veronensis*, actualment conservat a la Biblioteca Capitular de Verona (cod.LXXXIX); en segon lloc, un altre del segle IX copiat a Silos, actualment a Londres (British Museum add.30.852).

L’any 1946 J.Vives va publicar el text d’aquest oracional contingut en el Còdex de Verona¹⁰. Gràcies a aquest estudi, es va poder saber que aquest manuscrit de Verona havia estat redactat a la ciutat metropolitana de Tarragona, a final del segle VII o en els primers anys del segle VIII –anterior, per tant, a la invasió musulmana–, per la qual cosa, aquest oracional estaria en ús en les celebracions litúrgiques d’aquesta Església. Actualment se’l coneix comunament amb el nom d’ “Oracional de Tarragona”¹¹.

El text d’aquest oracional tarragoní correspon a l’ofici del clergat catedralici, que comprenia únicament els oficis de vespres i de *ad matutinum*¹².

⁹ Sobre aquest llibre, veieu J.PINELL “Litúrgia hispànica...”, cit.p.1309; IDEM, *Le liturgie occidentali...*, cit.p.189-191; C.GARCÍA RODRÍGUEZ, *El Culto...*, cit.p.51-55.

¹⁰ J.VIVES- J.CLAVERAS, *Oracional Visigòtico*, Barcelona, 1946. En aquesta edició Vives té en compte també el Còdex de Silos del segle IX (British Museum Add.30.852), i uns manuscrits fragmentaris del s.X, procedents de Toledo; sobre aquests manuscrits de Toledo, C.GARCÍA RODRÍGUEZ, *El Culto...*, cit.p.51.

¹¹ J.VIVES-J.CLAVERAS, *Oracional...*, cit.p.XIII-XV.

¹² Aquestes oracions eren les que es deien en el res de l’ofici diví, o breviari com diríem avui. Aquest res era força diferent, segons es realitzés a les catedrals (o pel clergat), com és en el nostre cas, o en els monestirs. Mentre l’ofici monàstic es caracteritza per l’existència d’un gran nombre de moments de pregària durant la jornada, el catedralici, en canvi, es limitava, bàsicament, a la celebració de dos oficis menors durant la jornada: vespertí i matutí. Dins de l’ofici catedralici cal distingir entre ofici ordinari o *de quotidiano* i l’ofici festiu. El “*Liber Orationum Festivus*” s’usava exclusivament per a la celebració d’aquest ofici festiu, que comprenia, a més de les festes i solemnitats, tots els diumenges de l’any, inclús les fèries d’Advent, temps dit *de Traditione* i temps pasqual. Sobre l’ofici catedralici i monàstic, veieu J.PINELL, “Litúrgia Hispànica...”, cit.p.1307.

En aquest oracional, hi trobem, sobretot, dos tipus d'oracions: les *completuriae* i les *benedictiones*, les quals, aquestes darreres, eren les que acabaven cada ofici i no anaven mai acompanyades d'antífones; finalment hi han també les anomenades oracions *aliae* de l'ofici de *matutinum*, que normalment anaven acompanyades d'antífones i responsoris¹³.

Aquestes antífones i responsoris estaven aplegades en un altre llibre litúrgic anomenat *Antiphonarium*, que recollia aquestes peces destinades a ser cantades pel cor, ja fos en la celebració de la missa o bé, com en aquest cas, durant l'ofici matutí¹⁴. Normalment les oracions *aliae* contingudes en aquest Oracional de Tarragona, porten l'*incipit* de l'antífona o responsori corresponent, el text complet dels quals era en l'*Antiphonarium*..

Finalment, indicar com en aquest oracional tarragoní les múltiples oracions estan agrupades en 5 grans blocs o períodes de l'any litúrgic: a) temps d'advent; 2) de Nadal a Quaresma; 3) Quaresma; 4) temps pasqual i 5) santoral de després de la Pentecosta, períodes dels quals és en el segon i en el cinquè on més es concentren les celebracions de les festivitats del santoral.

Oracional de Tarragona: oracions per a la festivitat de sant Feliu (Apèndix II)

Aquest Oracional ens ajuda sobre manera a l'hora de reconstruir el calendari litúrgic i el santoral vigent a la ciutat de Tarragona, i potser també per extensió a la Tarraconense i bona part d'Hispania, a final del segle VII.

D'entre totes les festivitats del santoral que apareixen en aquest oracional, una ens interessa de manera molt especial: la festivitat de sant Feliu de Girona¹⁵.

¹³ La *completuria* es presenta com una oració de conjunt, la que glossa la idea concreta de la festivitat. A continuació, i abans de la *benedictio*, es resava el *pater noster*. Finalment la *benedictio*, que constava de tres invocacions (en el text separades per un punt) a cadascuna de les quals es responia Amén. IDEM, p.1311-1313

¹⁴ L'*Antiphonarium* contenia els cants per a la celebració de l'ofici catedralici festiu i per a la celebració eucarística. L'únic exemplar íntegre d'*Antiphonarium* que ens ha arribat és l'anomenat Antifonari de Lleó (Còdex 8 de l'Arxiu Capítular de Lleó) del segle X, que segueix en bona part la tradició visigòtica. Sobre aquest Antifonari de Lleó, veieu L.BROU-J.VIVES, *Antifonario Visigótico Mozárabe de la Catedral de León. Edición Diplomática*, Barcelona-Madrid, 1959; també J.PINELL, *Le liturgie occidentale...*,cit.p.186-189.

¹⁵ En aquest oracional de Tarragona, la festivitat de sant Feliu està situada en els grup del santoral per a després de la Pentecosta, entre les festivitats de sant Cugat i la dels sants Just i Pastor.

Així, per a la diada de l'1 d'agost (*kalendas augustas*), festivitats de sant Feliu¹⁶, l'oracional conté un total de 19 oracions¹⁷ per a la celebració dels dos oficis de la jornada (vespertí i matutí): dos parells de *completuria-benedictio* (un per a cada ofici)¹⁸ i 15 oracions *aliae*¹⁹ –les primeres 8 amb les corresponents indicacions d'antífones i responsoris²⁰– per a l'ofici matutí, de les quals, les tres darreres estan dedicades també –conjuntament amb sant Feliu– als màrtirs Macabeus²¹.

Les oracions es mouen en un to molt general. Prenent com a base el nom del sant, es limiten a un constant joc de paraules entre els vocables *felix-felicitas*. Aquest fet ha permès de suposar a algun autor que en el moment de ser compostades, encara no s'havia redactat la *passio* de sant Feliu, ja que no apareix en elles la més mínima al·lusió a la vida i martiri del sant²².

Segons A.Fàbrega de les 19 oracions contingudes en l'Oracional, les 14 primeres haurien estat redactades avançada la segona meitat del segle VI, mentre que les cinc darreres, on es celebra conjuntament la festivitat de sant Feliu amb la dels màrtirs Macabeus, ho haurien estat en els primers anys del segle VII, època en què es difon a Hispània el culte als Macabeus, la festivitat dels quals també es celebrava el dia 1 d'agost²³.

¹⁶ Es pot llegir literalment a l'Oracional: " *Kalendas Augustas. Incipiunt orationes in Diem Sancti Felicis*": J.VIVES-J.CLAVERAS, *Oracional visigòtic*...,cit.p.363.

¹⁷ Són les oracions 1125-1143; IDEM, p.363-369.

¹⁸ *Completuria i benedictio* per a l'ofici vespertí (nº 1125 i 1126); *completuria i benedictio* per a l'ofici matutí (nº 1142-1143).

¹⁹ Les 15 oracions *aliae* de l'ofici matutí corresponen als núm. 1127-1141).

²⁰ A l'Antifonari de Lleó es conserva, en efecte, un ofici per a la festivitat de sant Feliu i, a continuació d'aquest, un altre per als sants Macabeus . Veieu C.GARCÍA RODRÍGUEZ, *El culto*..., cit.p. 67.

²¹ Aquestes tres oracions corresponen als núm. 1139-1141 de l'edició de VIVES-CLAVERAS. Segons l'autor A.FÀBREGA (*Pasionario Hispánico (siglos VII-XI), vol.1 .Estudio*, Madrid-Barcelona, 1953, p.145-146), es pot justificar l'existència d'aquestes oracions dedicades als sants Macabeus en un ofici que era dedicat exclusivament a sant Feliu, a la gran difusió que el culte a aquests sants bíblics la festa dels quals també requeria l'1 d'agost va assolir a occident a final del segle VI. Així, a final d'aquest mateix segle o a inicis del següent, aquest culte hauria penetrat també a Hispània; i, en celebrar-se el mateix dia que el de sant Feliu, s'haurien escrit oracions comunes a ambdues festivitats.

²² A.FÀBREGA, *Pasionario...Estudio*,cit.p.146; C.GARCÍA RODRÍGUEZ, *El culto*..., cit.p.309.

²³ A.FÀBREGA, *Pasionario...Estudio*,cit.p.148-149.

L'autora C.García creu, en canvi, que les oracions 1125-1138 i 1142-1143 de l'edició de Vives (*completuria i benedictio* de vespres, les 12 primeres oracions *aliae* de l'ofici matutí i la *completuria-benedictio* d'aquest mateix ofici), serien les que haurien format originàriament en aquest Oracional de Tarragona l'ofici complet per a la festivitat de sant Feliu. En un moment indeterminat s'hi haurien incorporat les oracions núm. 1139-1141 (segons l'edició de Vives), comunes a la festivitat de sant Feliu i a la dels Macabeus, provinents, segurament, d'una església hispànica on es celebrava en aquest dia la doble commemoració (Toledo?)²⁴.

C. El "*Liber Commicus*"

El *Liber Commicus* era aquell que reunia les lectures bíbliques, ordenades per a tot l'any litúrgic, i que es llegien principalment a la missa i a l'ofici. Comprenia habitualment les tres lectures de la celebració eucarística: profètica, apostòlica i evangèlica²⁵. D'aquests leccionaris hispànics o *Commicus* sols en coneixem dos manuscrits complets: un procedent de Silos i un altre del monestir de San Millán, ambdós datats en el segle XI²⁶.

Les lectures bíbliques que havien de ser llegides durant la festivitat de sant Feliu sols apareixen en el *Commicus* de San Millán, no així en el de Silos. Eren: 1a) Eccl 31, 8-11; 2a) 2Tm 4, 17-18 i 3a) Mt 25, 14-23²⁷.

D. Els Homiliaris

És sabut que en època visigòtica, durant les celebracions litúrgiques més importants, i amb la finalitat d'aconseguir una major solemnitat, es pronunciava una homilia després de la lectura de l'evangeli. Pel que sembla, aquests sermons eren "fixos", o sigui, que anualment es llegia el mateix sermó

²⁴ C.GARCÍA RODRÍGUEZ, *El Culto...*, cit.p.138

²⁵ Sobre la naturalesa d'aquest llibre litúrgic, J.PINELL, "Liturgia hispànica...", cit.p.1307-1308; IDEM, *Le liturgie occidentali...*, cit.p.181-183; C.GARCÍA RODRÍGUEZ, *El culto...*, cit.p.56-64.

²⁶ Sobre aquests manuscrits de Silos i de San Millán, i també d'altres de fragmentaris de Toledo, Silos i León (segles IX-XI), amb els quals s'ha intentat reconstruir la situació d'aquest llibre litúrgic a final del període visigòtic, veieu C.GARCÍA RODRÍGUEZ, *El Culto...*, cit.p.57, amb les principals edicions crítiques.

²⁷ IDEM, p.59-62, publica el quadre sinòptic amb les lectures per a les diverses festivitats. Les lectures per a la de sant Feliu, a la p.61.

per a la mateixa festa. Així, d'aquesta manera, i amb la finalitat de tenir agrupades diferents homilies corresponents a diferents festes o celebracions de l'any litúrgic, s'haurien format les col·leccions de sermons o homiliaris. Aquests sermons, moltes vegades no eren més que simples adaptacions d'homilies escrites per autors antics, anteriors al segle VII: de sant Agustí, sant Gregori, sant Cesari d'Arle, i d'altres.

Els manuscrits d'homiliaris visigòtics que es conserven són tardans (dels segles IX al XI), si bé sovint es remunten a col·leccions formades en el segle VII. Una d'aquestes col·leccions tardanes és el famós Homiliari de Silos del segle XI, que es troba contingut en el manuscrit del British Museum de Londres *additional 30.853*, i que fou escrit, segons sembla, en els segles XI o XII, si bé sembla que una bona part era còpia d'un antic *homiliarium* visigòtic. La part més antiga d'aquest Homiliari de Silos –té una segona part amb sermons escrits en els segles XI i XII–, i que correspondria a un antic homiliari visigòtic, està formada per una col·lecció d'homilies per a diferents festes del santoral²⁸. Així, entre altres, hi ha sermons per a les festivitats de santa Eulàlia, santa Maria (dos), sant Vicenç, sant Llorenç, la degollació de sant Joan,...i també dos per a la festa de sant Feliu de Girona²⁹.

El primer d'aquests dos sermons visigòtics dedicats a la festivitat de sant Feliu, continguts en aquest còdex de l'Homiliari de Silos, és brevíssim. El text es limita a fer un joc de paraules amb el nom del màrtir gironí (*felix/felicitater/felicitatem*), d'igual manera com succeïa en les oracions del text de l'Oracional de Tarragona dedicades al sant. El text d'aquesta homilia, traduït, diu així³⁰:

²⁸ D'aquesta antiga col·lecció de sermons continguts en aquest Homiliari de Silos (manuscrit add.30.853 del British Museum) en va donar notícia G.MORIN, "Liber Comicus, sive lectionarius missae, quo Toletana Ecclesia ante annos mille et ducentos utebatur", a *Anecdota Maredsolana*, I, Maredsous, 1893, p.406-425; veieu també C.GARCÍA RODRÍGUEZ, *El Culto...*, cit.p.64-65.

²⁹ D'aquests dos sermons en dona notícia G.MORIN, "Liber Comicus...",cit.p.415-416: el primer (fol.114) "*Sermo in diem Sancti Felicis*",("Natalem Sancti Felicis...merito copulemur"); el segon (fol.115v.), "*Item alius sermo eiusdem sancti Felicis qui tamen dispositio domini post triduum dici devet qui specialiter convenit*" ("Ad inluminandum...").

³⁰ El text d'aquest primer sermó: "*Natalem Sancti Felicis...*", va ser editat per M.C.DÍAZ Y DÍAZ, "Un sermón en honor de San Félix de Gerona", *Anécdota visigótica*, I, Universidad de Salamanca, 1958, p.63-66.

EL CULTA A SANT FELIU DE GIRONA EN ELS LLIBRES LITÚRGICS HISPÀNICS D'EPOCA VISIGÒTICA
SERMÓ DEL DIA DE SANT FELIU (traducció de Mn.Andreu Soler i Solei)

“Germans: Celebrem amb felicitat el naixement de sant Feliu. Avui aquest sant ha aconseguit com a fruit el bé que el seu nom significa. Ja abans, pel nom era anomenat feliç; però ara, per la seva confessió, s’ha vist que ho era encara més. Cap desgràcia no el fa malaurat, cap dissort no li lleva la felicitat, cap tristesa no li treu l’alegria, cap enveja no li empetiteix el triomf, cap tempesta no li torba el repós, cap temptació no li rebaixa el mèrit. Ve’t aquí que sant Feliu, pel nom del Crist, és arrossegat a la presó, ell que ja s’havia fet digne del cel. Veden la companyia dels homes al qui ja tenia a punt la freqüentació dels àngels. El botxí l’amenaça amb misèries, sutzures i cadenes. Però, quan aquestes coses espanten el qui va abillat amb el vestit de la immortalitat i la glòria del martiri? Ben cert, el Senyor va escoltar el seu servent i no va menysprear el seu gemec. Abandonà als enemics la despulla del cos i uní als estols dels àngels l’ànima del màrtir. Va desfer a la terra el llaç de la carn i va dur al cel l’ocell que s’escapava. Així el Senyor feu obres meravelloses de misericòrdia i Feliu assolí el fruit del seu nom, quan fou honorat amb la pena i la glòria del martiri. El Senyor podia alliberar el seu soldat de la gola dels perseguïdors³¹ També va concedir això als qui ell volguè: ço és, que sense l’agulló dels turments rebessin la corona dels màrtirs. Pel que fa a nosaltres, germans, celebrem aquest dia dignament i devota, per tal que així com ens unim a aquest màrtir amb fe i amb vera devoció, puguem també figurar en la seva companyia no sols per la invocació del nom, sinó també per la semblança dels mèrits. Per nostre Senyor Jesucrist, que viu i és glorificat pels segles dels segles. Amén.

M.C.Díaz y Díaz, que fou qui va editar aquest sermó per primera vegada, sostenia que estava directament inspirat en el text de la *passio* de sant Feliu i que, per tant, calia que fos datat en una època posterior a la redacció d’aquesta, aproximadament a final del segle VII o primers anys del segle següent³². Altres autors, en canvi, no creuen veure en aquesta homilia cap influència del text del passionari, ans al contrari, la consideren anterior a la

³¹ Aquí, una llacuna del text original fa que tota la frase sigui intel·ligible.

³² DÍAZ Y DÍAZ, “Un sermón...”, cit.p.64, nota 7, creu que efectivament en el text d’aquest sermó s’hi poden deixar entreveure influències del text de la *passio*, sobretot en algunes de les al·lusions que es fan al martiri de Feliu.

redacció d'aquest darrer, amb una cronologia de mitjan segle VII, o fins i tot anterior³³.

El segon sermó, en canvi, no és més que una adaptació a la festivitat de sant Feliu d'una homilia que va escriure sant Cesari d'Arle, arquebisbe d'aquesta ciutat durant la primera meitat del segle VI, en honor del seu predecessor Honorat. De fet, el nom de sant Feliu sols apareix en el títol del sermó³⁴.

El nombre certament important de sermons (dos) dedicats a la festivitat del nostre sant en una col·lecció que té una sèrie tant reduïda de festes, ha fet pensar a algun autor en la possibilitat que aquesta antiga col·lecció d'homilies d'època visigòtica, continguda en la part més antiga de l'Homiliari de Silos, procediria d'un indret, prop de Girona, on el culte a sant Feliu fos molt viu i desenvolupat. L'existència d'uns marcats trets galicans en els diferents sermons ha fet suposar, raonablement, que podria tractar-se de la Gàl·lia Narbonesa, on el culte al màrtir gironí es documenta ja a partir del segle V³⁵.

E. El "Passionarium"

El *Passionarium* era el llibre litúrgic destinat a contenir les actes o passions dels màrtirs que es llegien en la diada de la seva festivitat, durant l'ofici nocturn o, a vegades, durant l'eucaristia, i que estaven disposades per ordre cronològic a la seva commemoració anual dins l'any litúrgic³⁶.

En un inici, les poques passions de màrtirs que es coneixien a Hispània, essencialment en els primers segles, les de Fructuós de Tarragona i la de Vicenç de València, sembla que haurien existit en *libelli* aïllats, que circularien per les diverses esglésies hispàniques. De fet, el Passionari com a llibre litúrgic no hauria començat a existir fins al mateix segle VII, l'època del gran esplendor litúrgic de l'església visigòtica, moment en què s'haurien començat a agrupar en una mateixa col·lecció, per una banda, les passions dels

³³ C.GARCÍA RODRÍGUEZ, *El Culto...*, cit.p.309, no accepta aquesta dependència del sermó del text de la *passio* que propugna Díaz y Díaz. Ans el contrari, creu que cal datar-lo amb anterioritat a la redacció d'aquesta, aproximadament de la primera meitat del segle VII, i potser contemporani a les oracions dedicades a sant Feliu contingudes en el text de l'Oracional de Tarragona.

³⁴ Veure nota 29. El nom de sant Feliu sols apareix en el títol del sermó "*Item alius sermo eiusdem Sancti Felicis...*". G. Morin, interpreta el títol com de sermó que calia llegir en una festivitat tres dies després (veieu GARCIA RODRIGUEZ, *El culto...*, cit.p.309, nota 22).

³⁵ IDEM, p.65.

³⁶ A. FÀBREGA, *Pasionario...Estudio*, cit.p.12

màrtirs hispànics escrites amb anterioritat a aquest segle VII i també les redactades durant aquest segle –com la de Feliu– i per una altra, també s’hi haurien inclòs les d’altres màrtirs estrangers arribades a Hispània durant aquest període. Amb aquesta base d’època visigòtica, formada per diverses passions de màrtirs hispànics i estrangers, el passionari va anar ampliant-se amb nous textos en èpoques posteriors, durant els segles VIII, IX i X, segle, aquest darrer, al qual corresponen els còdexs de passionaris més antics que coneixem: el de San Pedro de Cardeña i el de Silos, que contenen, a part d’aquestes passions tardanes, també les que foren escrites en època visigòtica i hispano-romana³⁷.

De les passions hispàniques redactades amb anterioritat al segle VII, la més antiga seria la de Frutuós de Tarragona, escrita a final del segle III o inicis del IV. Molt antiga és també la de Vicenç de València, de final del segle IV i que tanta influència va tenir en les d’època posterior. Sembla que també en aquesta època hispano-romana podrien haver-se escrit les primitives versions de les passions de les santes Justa i Rufina i la de santa Eulàlia de Mèrida.

En època visigòtica, durant el segle VII, s’haurien compost un grup de passions que presenten molts trets en comú. Són les de sant Feliu de Girona, sant Cugat, santa Llogaia, santa Eulàlia de Barcelona, sants Just i Pastor, sants Vicenç, Sabina i Cristeta i la dels màrtirs innombrables de Saragossa³⁸.

Segons A.Fàbrega els textos de totes aquestes passions, escrites durant la primera meitat del segle VII, estarien inspirats en un altre text comú anterior: un text prototip o “*passio de communi*”, redactat a final del segle VI, i que tenia com a base principal d’inspiració la verdadera *passio* de sant Vicenç de València, escrita a final del segle IV i que va influir sobre manera en l’estructura interna d’aquesta “*passio de communi*”. Aquest text, que fou reconstruït per Fàbrega³⁹, és una narració del rapidíssim i sagnant itinerari que el seu autor suposava que havia seguit Dacià, enviat a Hispània a inicis del segle IV pels emperadors Dioclecià i Maximià per a perseguir els cristians: Girona (Feliu), Barcelona (Cugat i Eulàlia), Saragossa (Màrtirs Innombrables), *Complutum* (Just i Pastor), Toledo (Llogaia), Àvila (Vicenç,

³⁷ C.GARCÍA RODRÍGUEZ, *El culto...*,cit.p.74

³⁸ Sobre aquestes passions, veieu FÀBREGA, *Pasionario...Estudio*, cit.p.255-265 i C.GARCÍA RODRÍGUEZ, *El culto...*,cit.p.75

³⁹ Sobre aquesta “*Passio de communi*”, A.FÀBREGA, *Pasionario...Estudio*,cit.p.68-75 i 256-259

Sabina i Cristeta), i Mèrida (Eulàlia). La presència de Dacià en aquest text de comú és interpretada per A.Fàbrega com una claríssima influència de la passió de Vicenç de València en aquesta “*passio de communi*” de final del segle VI.

Hom ha suggerit la possibilitat de que aquesta “*passio de communi*” fos usada com a text litúrgic per a la celebració de l’ofici d’algun d’aquests sants que s’hi mencionen, en un moment anterior a la redacció de la passió de cadascun d’ells, fet que es produí durant la primera meitat del segle VII⁴⁰.

La “Passio Sancti felicis” (Apèndix I)

El text de la *passio* de sant Feliu de Girona, escrita durant el segle VII, s’ha conservat en l’anomenat *Passionari de Cardeña* (s.X), el qual, juntament amb el de Silos (on no hi apareix el text d’aquesta passió), formen la base documental fonamental usada per A.Fàbrega per a la seva edició del *Passionari Hispànic* del segle X⁴¹.

L’autor d’aquesta passió, un “*humillimus levita Christi*” com ell mateix s’autodefineix (*Passio Sancti Felicis* 21), sembla que en el moment d’escriure-la no coneixeria gairebé res sobre els orígens, predicació i martiri de Feliu a la ciutat de *Gerunda* durant els primers anys del segle IV, semblantment com succeïa amb el compositor de les oracions dedicades a sant Feliu contingudes en el text de l’Oracional de Tarragona. D’aquesta manera, aquest autor, per redactar el text de la passió hagué d’inspirar-se en altres textos hagiogràfics coneguts, d’entre els quals sembla que coneixia molt bé el de la “*Passio Sancti Vicenti*”, escrita a final del segle IV, ja que copià molts passatges d’aquesta, sobretot els referits als diferents turments i suplicis, aplicant-los al text de Feliu. D’aquesta mateixa passió del màrtir Vicenç, o possiblement de la mateixa “*passio de communi*”, sembla que en procediria la presència de la figura de Dacià en la passió de Feliu, si bé no sigui ell el causant directe del seu martiri, sinó Rufí, lloctinent seu.

En síntesi, el text de la “*Passio Sancti Felicis*” ens explica com Feliu, originari de la ciutat africana de Scil·li, a la costa de Cesarea de Mauritània, en sentir que es perseguia cruelment els cristians a Hispània, es traslladà per mar fins a la ciutat de Barcelona, i d’aquí posteriorment a Empúries, des d’on arribà a Girona. En aquesta ciutat hauria predicat la Bona Nova fins que Rufí,

⁴⁰ IDEM, p.71-72

⁴¹ El text de la “*Passio Sancti Felicis*” va ser editada per A.FÀBREGA, *Pasionario Hispánico. Texto*, Madrid-Barcelona, 1955, p.320-328; sobre aquesta mateixa passió, del mateix autor *Pasionario...Estudio*, cit.p.144-150 i també C.GARCÍA RODRÍGUEZ, *El culto...*,cit.p.310-312.

un lloctinent de Dacià, el feu empresonar i el sotmet als més diversos suplicis i turments fins que mor.

A.Fàbrega destaca que totes les passions, des d'un punt de vista litúrgic –ja que no cal oblidar que totes elles estaven destinades, principalment, a ser llegides durant l'ofici diví– presenten una estructuració interna gairebé idèntica, amb unes semblants fórmules introductòries i conclusives. Seguint, doncs, l'esquema general proposat per aquest autor⁴², vàlid per a quasi totes les passions hispàniques, es poden distingir a la "*Passio Sancti Felicis*" tres parts diferenciades:

- 1) *Títol*: a) nom del màrtir. b) datació del martiri per la cronologia dels emperadors o jutges (*praeses*) que inflingiren el martiri. c) dia i mes en què es celebra el seu aniversari litúrgic i d) resposta ritual *Deo Gratias* que pronunciaven els que escoltaven la lectura de la *passio* (Aquesta part correspon a la *Passio Sancti Felicis 1*)
- 2) *Text* de la passió pròpiament dit, que normalment s'iniciava amb una fórmula comuna, com era "*In diebus illis...*" (*passio Sancti Felicis 2-22*)
- 3) *Doxologia final*, normalment referida a la glorificació de Jesucrist, al final de la qual es responia *Amén* (*Passio Sancti Felicis 23*)

F. El Liber Hymnorum

El costum d'introduir el cant d'himnes extrabíblics en les celebracions litúrgiques de l'Església sembla molt antic. A Hispània, és molt probable que ja amb anterioritat al segle VII, alguns dels antics himnes martirials de Prudenci fossin emprats en algunes de les celebracions d'esglésies hispanes.

A Hispània, el gran impuls a l'himnologia en època visigòtica es donarà durant la primera meitat del segle VII. En concret, gràcies a les disposicions disciplinars del IV Concili de Toledo de l'any 633, on es fomentava l'us litúrgic dels himnes, sobretot els dedicats als màrtirs⁴³.

D'aquesta manera, i amb el foment de l'us dels himnes en les celebracions, la litúrgia hispànica s'hauria enriquit sobre manera. Per una part, sabem que es van introduir, procedents de litúrgies estrangeres, nombrosíssims himnes d'antics autors cristians (sant Ambrosi, sant Hilari, Venanci,...); i, per

⁴² A.FÀBREGA, *Pasionario...Estudio*, cit.p.278-279.

⁴³ Així s'indicava en el cànon XIII d'aquest concili: veieu J.VIVES, *Concilios visigóticos e hispano-romanos*, Barcelona-Madrid, 1963, p.196-197.

altra banda, es recuperaren antics himnes d'autors hispànics, com els de Prudenci, al mateix temps que també sabem que durant aquest segle VII molts autors (Eugeni, Ildefons i Julià de Toledo, Brauli de Saragossa...) en van compondre de nous.

Així, i amb la finalitat d'anar recopilant l'ingent quantitat d'himnes litúrgics existents a Hispània, s'hauria anat formant progressivament el que s'anomena el "*Liber Hymnorum*", que en la litúrgia hispànica s'usava sobretot en la celebració de l'ofici, principalment el catedralici⁴⁴.

Aquests himnes que es coneixien a Hispània durant el segle VII, juntament amb els que es compongueren amb posterioritat a la invasió musulmana, es troben recollits en diversos manuscrits d'himnaris, antifonaris i psaltiris d'època mossàrab, cap d'ells amb una cronologia anterior al segle IX⁴⁵.

S'han recuperat prop de 200 himnes, dels quals almenys la meitat procedeixen de litúrgies estrangeres i que haurien arribat a Hispània durant el segle VII. De l'altra meitat, setze són del poeta hispano-romà Prudenci; uns 40 són de redacció posterior a la invasió musulmana, i els restants pertanyen a època visigòtica⁴⁶.

L'Himne "Fons, Deus, vitae perennis" (Apèndix III)

D'entre tots aquests himnes d'època visigòtica, escrits amb anterioritat a la invasió musulmana del 711, se'n n'ha conservat un de dedicat a sant Feliu de Girona, conegut amb el nom de "*Fons, Deus, vitae perennis*"⁴⁷.

El text d'aquest himne⁴⁸ segueix en línies generals el mateix esquema de la *passio* de sant Feliu de mitjan segle VII, incloent-hi els episodis més

⁴⁴ Veieu J.PINELL, *Le liturgie occidentali...*, cit.p.192-195 i "Liturgia Hispànica...", cit.p.1308.

⁴⁵ C.GARCÍA RODRÍGUEZ, *El culto...*, cit.p.68.

⁴⁶ L'origen i formació d'aquests himnes litúrgics fou estudiada per J.PÉREZ de URBEL, "Origen de los himnos Mozárabes", a *Butletin Hispanique*, 28, Bordeaux, 1926, p.5-21, 113-139, 204-245 i 305-320.

⁴⁷ Aquest himne es troba inclòs en dos himnaris d'època tardana: un de Toledo (s.IX o X), i en un altre de Silos (s.XI), dos dels més importants quant a conservació d'himnes visigòtics: C.GARCÍA RODRÍGUEZ, *El culto...*, cit.p.68 i 308.

⁴⁸ Podeu consultar la traducció del text d'aquest himne a l'Apèndix III. La versió llatina és la del *Breviarium Gothicum*: PL 86, p.1171-1173. Una altra traducció catalana a *Escrits de bisbes catalans del primer mil·lenni*, . 27, Barcelona, 1992, p.241-242.

representatius d'aquesta (origen, predicació, empresonament i martiri), si bé s'hi afegeix en les darreres estrofes unes invocacions reclamant la protecció del sant, per acabar amb una doxologia final. A. Fàbrega veu clara la dependència del text d'aquest himne envers el de la *passio*, fet que permetria datar-lo amb posterioritat a la redacció d'aquesta, probablement a mitjan segle VII⁴⁹.

Si bé, com hem vist, aquest himne fou redactat, sembla, durant el segle VII, invalidant així velles hipòtesis d'antics historiadors que l'havien atribuït a Prudenci⁵⁰, no sabem en canvi qui hauria estat el seu autor. Mentre alguns autors el creuen obra del bisbe gironí Nonnit (vers 633), de qui es coneix la seva devoció envers sant Feliu⁵¹ i que a més sabem que va assistir al IV Concili de Toledo (633), on es fomentà la redacció d'himnes litúrgics, d'altres creuen que fins i tot podria ser obra del bisbe Brauli de Saragossa (631-651), autor d'un himne en honor de Sant Millan que guarda nombroses semblances textuais amb el de sant Feliu⁵².

Aquest himne, que nosaltres creiem molt possiblement redactat per Nonnit, sembla que era destinat a recitar-se davant la tomba del sant a Girona, fet que sembla demostrar-se per la repetida aparició en el text de l'adverbi *hic* (aquí), i que sembla referir-se a l'indret físic del temple o tomba del sant a Girona, que, malgrat no haver-se descobert encara, tots els autors actuals coincideixen que cal cercar-lo sota el paviment l'ex-Col·legiata de Sant Feliu de Girona⁵³.

⁴⁹ A.FÀBREGA, *Pasionario...Estudio*, cit. p. 147-149.

⁵⁰ DORCA, *Colección de noticias para la historia de los santos mártires de Gerona...*, Barcelona <1806>; més modernament J.PLA Y CARGOL, *Santos Mártires de Gerona*, Gerona-Madrid, 1962, p. 38-39 i nota.

⁵¹ Nonnit, successor de Joan de Biclara (591-621) en l'episcopat gironí, era un fervent devot de sant Feliu: "*adhaerens instanter obsequiis sepulcri sancti Felicis martyris*": ILDEFONS DE TOLEDO, *De viris illustribus*, X: PL 96, p. 203.

⁵² C.GARCÍA RODRÍGUEZ, *El culto...*, cit. p. 310.

⁵³ Un estat de la qüestió amb un recull bibliogràfic a J.M.NOLLA, "Gerunda: dels orígens a la fi del món antic", a *Fonaments. Prehistòria i Món Antic als Països Catalans*, 7, Barcelona, 1988, p.69-107; també a J.M.NOLLA-N.M.AMICH, *Els orígens del cristianisme i la baixa antiguitat al nord-est de Catalunya* (en premsa), amb un exhaustiu recull bibliogràfic sobre el tema.

G.El "*Liber Manuale*"

Aquest llibre és el que contenia els textos eucològics per a la celebració eucarística, que estaven ordenats seguint l'ordre de l'any litúrgic. Per a cada missa aquest llibre contenia 9 textos que eren llegits en un nombre igual de moments durant la celebració ⁵⁴.

Dom Férotin va intentar la reconstrucció d'aquest llibre a partir de manuscrits de Toledo i Silos dels segle IX-XI⁵⁵. En aquesta edició de Férotin es conserven els textos per a dues misses dedicades a sant Feliu: la primera, anomenada "*Omni Cura*", i, una segona coneguda amb el nom de "*Deum Inmense*", on es celebra conjuntament la festivitat de sant Feliu i la dels màrtirs Macabeus.

La segona d'aquestes misses ("*Deum Inmense*"), que sembla ser força antiga, potser de final del segle VI o inicis del VII, és dedicada sobretot a la festivitat dels Macabeus, ja que sols apareixen lleugeres al·lusions a sant Feliu en alguna de les oracions, sobretot en l'oració introductòria o "*oratio admonitionis*" ("*missa*"), oració que sembla haver estat composta i incorporada a la missa amb posterioritat a les altres, durant el segle VII, ja que conté al·lusions a alguns dels passatges de la vida del sant que es descriuen en el text de la seva passió, redactada en aquest mateix segle VII⁵⁶.

Per contra, la missa anomenada "*Omni Cura*" està enterament dedicada a sant Feliu de Girona, sense cap menció als màrtirs Macabeus. Els textos d'aquesta missa, molt possiblement redactats a la mateixa ciutat de Girona, semblen estar directament inspirats en els diferents episodis de la *passio* de sant Feliu⁵⁷, essent, per tant, posteriors a la redacció d'aquesta, molt possiblement de la segona meitat del segle VII.

⁵⁴ Sobre aquest llibre, conegut també com a Sagramentari o "*Liber sacramentorum*", veieu J.PINELL, *Le liturgie occidentali...*,cit.p.183-185; IDEM, "Liturgia Hispánica...", cit.p.1308-1309; C.GARCÍA RODRÍGUEZ, *El Culto...*, cit.p.71-73. Aquest "*Liber Manuale*" contenia per a cada missa 9 textos, que corresponien, cadascun, a un moment determinat de la celebració eucarística: *Oratio admonitionis (o missa), alia, post nomina, ad pacem, inlatio, post Sanctus, post pridie, ad orationem dominicam i benedictio*.

⁵⁵ M.FEROTIN, *Le "Liber Mozarabicus Sacramentorum" et les manuscrits mozarabes*, París, 1912.

⁵⁶ C.GARCÍA RODRÍGUEZ, *El Culto...*, cit.p.309 i 138-139.

⁵⁷ IDEM, p.139 i 309-310.

CONCLUSIONS

Després d'haver presentat els diversos textos litúrgics d'època visigòtica, en els quals es venera la memòria del màrtir gironí sant Feliu, almenys d'aquells dels quals n'hem obtingut notícia, creiem important, ara, intentar establir quines podrien haver estat les etapes principals en la gènesi i desenvolupament de la litúrgia d'aquest sant, etapes que vindran caracteritzades, cadascuna d'elles, per la redacció de determinats textos que quedaran incorporats en determinats llibres litúrgics del ritu hispànic. Cal tenir en compte, però, la problemàtica que planteja la datació exacta d'alguns d'ells.

A la vista dels diferents llibres analitzats, creiem que es poden establir tres grans etapes en el desenvolupament del culte litúrgic a sant Feliu de Girona, en el marc de la litúrgia hispànica d'època, sobretot, visigòtica⁵⁸:

1a Quan no es sabia de sant Feliu res més que la certesa de la seva historicitat i del seu martiri a inicis del segle IV. A aquesta primera etapa, possiblement durant la segona meitat del segle VI o primer anys del VII, correspondrien les oracions 1125-1138 i 1142-1143 de l'Oracional de Tarragona, i, possiblement també el sermó "*Natalem Sancti Felicis...*".

2a Correspondria al primer quart del segle VII, quan sembla introduir-se a Hispània el culte als màrtirs Macabeus, la festivitat dels quals també es celebrava el dia 1 d'agost. A aquest moment correspondrien les oracions 1139-1141 de l'Oracional de Tarragona i la missa "*Deum Immense*", excepte el seu pròleg.

3a En un tercer moment, a partir de mitjan segle VII en endavant, és l'època del gran impuls a Hispània del culte a sant Feliu i a tots els sants en general i és el moment de la composició de la *passio*, l'himne litúrgic "*Fons, Deus, vitae perennis*", el pròleg de la missa "*Deum Immense*" i tots els textos que composaven la missa "*Omni Cura*".

⁵⁸ A. FÀBREGA (*Pasionario... Estudio*, cit.p.148-149) ja havia establert aquestes etapes, si ve no hi va incloure alguns dels textos que presentem en el nostre estudi.

APÈNDIX I

PASSIÓ DE SANT FELIU⁵⁹ (traducció de Mn.Andreu Soler i Solei)

1. Passió del màrtir Sant Feliu, que va patir a la ciutat de Girona, sota el prefecte Dacià, el dia 1 d'agost. Gràcies siguin donades a Déu.

2. En aquells dies, sota els cònsols Dioclecià i Maximià, creixia una feroç persecució contra els cristians, escampats bonament per tot el món, establerts tant a l'Orient com a l'Occident. El manament dels impiadosos prínceps s'observava, de tal manera que no hi havia ciutat ni poble on no es donés culte als ídols i no s'oferissin als dimonis víctimes abominables.

3. Llavors sant Feliu, originari de la ciutat Scil·litana, anava a Cesarea, ciutat situada al litoral de Mauritània, d'on era anomenada capital i on brillaven els estudis literaris. Allí el sant home volia dedicar-se a la formació intel·lectual, a fi d'excel·lir entre tots els altres. Així, doncs, abans d'empendre la navegació, va sentir la notícia que es divulgava de poble en poble, això és, que a les costes d'Hispania una greu persecució s'encruelia contra els cristians. Quan sant Feliu va sentir això, igual que una abella prudentíssima i agosarada que vol dur a terme la seva obra fins a la perfecció, va llençar els llibres savis que tenia entre mans i va dir: "Què m'importa la saviesa d'aquest món? Ara cal que m'acosti a la vida que dona temps als temps, que no s'espanta de l'autor de la mort, ans té present el Creador de la vida".

4. Llavors, amb l'ajuda de Déu, va pujar a una nau carregada de diverses mercaderies que es disposava a fer viatge cap a Hispania. Amb l'auxili diví, va arribar a la ciutat de Barcelona després d'una navegació tranquil·la. Va fer veure que era un negociant, i dintre seu cuidava pensar com ho faria per arribar al Regne del cel i atènyer els cims de la vida eterna.

5. Mentrestant, l'impíssim Dacià va començar la persecució contra els cristians. Sant Feliu, per mar, va anar de Barcelona a Empúries. Allí s'establí, va estudiar les Sagrades Escripures i, amb oració perseverant i desitjós de fer-se benveure del poble, es dedicava a la pregària. Estimava la fe, era cast, sobri, suau, pacífic i veraç. No parava de fer almoina als pobres. Era molt hospitalari i s'oferia als germans que se li presentaven per servir-los amb afecte, alegre i amatent. Així igualava els mèrits d'Abraham, del qual sabem que, amb la seva hospitalitat, va rebre el Senyor. És això el que, sobretot,

⁵⁹ A.FÀBREGA, *Pasionario...Texto*, cit.p.320-328.

advertia a tothom: deia que cal fer almoina de totes les maneres i que cal repartir als pobres totes les riqueses temporals, que cal també abandonar la ira abans no es pongui el sol i que, amb la bondat, cal vèncer tota malvolença.

6. I, com que no solament exhortava el poble a practicar aquestes virtuts, sinó que també inflamava tothom amb la fe cristiana, com a bon negociant que guardava al cor tresors espirituals, amonestava amb aquestes paraules: “Per què estimem la vida tenebrosa i breu d’aquest món? Afanyem-nos a anar cap a aquella que és feliç i que el Senyor ha promès als qui l’estimen de debó. Els terrors de l’impiíssim Dacià, que ha pertorbat totes les costes d’Hispania, ben aviat seran reduïts al no-res, juntament amb el seu pare, el diable, i s’esvairan del tot les seves amenaces”.

7. Després, doncs, d’haver sembrat perles excel·lents entre el poble, se n’anà a la ciutat de Girona, i allí es comportà semblantment. Moltes matrones, en sentir això, escoltaven molt de gust les paraules del benaurat Feliu, i no solament el tenien per mercader que donava riqueses terrenals a canvi de les celestials, ans encara li deien apòstol o un dels profetes, que mostrava a tothom el camí de la salvació.

8. Què més? Alguns dels oients van dur report de tot això a un tal Rufí, que era un dels oficials de Dacià; i aquest, assabentat de tot per Rufí, donà facultats a aquest mateix Rufí de detenir i empresonar Feliu, de torturar-lo i carregar-lo de cadenes, per haver-se atrevit a ensenyar al poble els divins manaments i haver predicat a tothom la religió del Crist. També li feu avinent que, si oferia sacrificis als déus, l’ompliria d’honors davant de tothom; però que, si es negava a sacrificar a les divinitats i no volia adorar la imatge dels emperadors, hauria de patir fam, li carregarien al coll enormes pesos de ferro i l’afligirien amb moltes altres penes, perquè no fes mai més coses així en menyspreu d’ell i en injúria dels emperadors.

9. Quan Rufí va tornar de la ciutat de Saragossa facultat per l’impiíssim Dacià, va començar a investigar amb tota cura on vivia Feliu. I li van dir: “A la plaça, a casa d’una matrona de llinatge noble, anomenada Placídia”. Quan ho va sentir, braolant com un lleó furiós, va manar als curials i als soldats que capturessin Feliu i que l’aterrissin fortament. Pensava que podria fer-se amb els seus diners, ignorant com era que ja els havia distribuït entre els pobres.

10. Duen, doncs, el benaurat Feliu davant Rufí, i aquest va a dir-li: “Feliu, tothom em parla del teu seny incomparable i de les paraules, dolces com la mel, que brollen de la teva boca. El mateix Dacià, el meu senyor, ho ha sentit dir –tothom li’n parla– i es congratula que un home tan excels com tu

hagi arribat a aquesta província. Fins m'ha encomanat que et cerqui una muller que, per la riquesa, l'honestedat i la noblesa, sigui digna de tu. Només has de fer que mostrar-te-li obedient en tot. I, si vols atènyer-te al consell benigne i saludable que et dono— i és que cremis encens als déus i et sotmetis al seu culte—, jo mateix et faré arribar tot seguit una bona part dels meus bens”.

11. Llavors el benaurat Feliu, ple de l'Esperit Sant, li va respondre així: “Oh viperina llengua de diable, plena de verí! Afalagues per enganyar, somrius per mossegar i promets riqueses d'aquest món per arrabassar-me les del cel. Aparta't de mi, temptació manyaga. No necessito les teves llagoteries. Guarda per els teus fills els béns que dius, que ningú no em separarà a mi de la caritat del Crist, ni els àngels, ni els principats d'aquest món”. Ruffí li replicà: “Ah, maleït! És a dir que ja t'hi has pensat bé a rebutjar les meves promeses i a no fer cas del meu consell saludable?” Respongué el benaurat Feliu: “Prou maleïts hi ha que et seguiran a tu i el teu pare, el diable, semblants com et són. Que ells facin cas de les teves recomanacions i s'aprofitin dels teus oferiments, ja que tu i ells cremareu al foc etern”.

12. Ruffí, quan sentí això— i veient que parlava amb tanta seguretat—, va manar que el colpegessin amb bastons i que el tanquessin al fons de la presó. Però sant Feliu, confiant en el Senyor i ple d'una alegria molt gran, deia: “Gràcies us dono, Senyor Jesucrist, perquè m'ha arribat la vostra gràcia que abans desitjava aconseguir”. I ple de confiança, cantava salms i deia: “Heu provat, Senyor, el meu cor i m'heu visitat de nit; m'heu examinat amb foc, i en mi no heu trobat iniquitat”. Quant sentí la tonada d'aquests versets que el sant cantava, Ruffí digué als qui tenia al davant: “De pressa, porteu-me'l, i, lligat de peus i mans, i poseu-lo en lloc fereït. No li doneu menjar ni beure fins que mori, ja que no sols ha menyspreat el nostre manament, ans encara s'ha alçurat a injuriar-nos”.

13. Se'l feu portar altre vegada al davant i, un cop hi va ser, Ruffí va dir-li: “Escolta'm Feliu, com si et fos germà i decideix-te a oferir sacrificis als déus. El prefecte Dacià t'elevà a gran dignitat. Jo també era un foraster quan vaig venir; però, per haver obeït els seus preceptes, m'ha proporcionat riqueses i honors”. Sant Feliu llavors, amb audàcia desimbolta, li va dir: “Ni que em prometessis el cel amb tots els àngels o m'oferissis les delícies del paradís, mai no m'avindria al que em promets ni m'ajupiria als teus regals”.

14. En sentir això, Ruffí va manar que el fessin amb cadenes encara mes pesades, que muls indòmits l'arrossegessin per places i carrers i que així tot el cos del benaurat Feliu resultés llatzerat i esbocinat. Però, com que amb

l'ajuda de Déu, per bé que el cos fos ple de ferides, la fe del sant és mantenida invicta, va manar que el duguessin a la presó. Allí, mentre sant Feliu pregava amb l'esperit possat en el Senyor, se li aparagué un jove amb un vestit blanc com la neu, i li va dir: "No tinguis por, Feliu; Jesucrist, el Senyor, m'envia a confortar-te en tots els sofriments". Li anà tocant tots els membres i el cos del sant restà guarit de totes les ferides.

15. L'endemà, Rufí, assegut amb tots els seus, va manar que li portessin sant Feliu. Li digué: "Au, ara ofereix sacrificis als nostres déus immortals, tal com veuràs que ho fem nosaltres ben alegrement". I tot seguit ordenà que s'honoressin amb abominables sacrificis els altars dels dimonis. S'hi acostà el víflissim Rufí i, davant de tots, va començar a invocar amb crits funestos els noms dels dimonis: "És a vosaltres que invoco, Júpiter, Mercuri, Saturn, Baal, Acaró i Minerva, que doneu glòria al món i lloança als emperadors; a vosaltres, que heu enaltit excelsament el meu senyor Dacià. Veniu a ajudar-me a mi i a tots els qui són amb mi". Paraules semblants van anar dient tots els altres.

16. I va dir a sant Feliu: "Acosta't i fes això mateix que ens veus fer; així t'escaparàs dels turments que t'esperen". Però sant Feliu li replicà: "Quina ceguesa més espessa us entenebra el cor insipient! Aparteu-vos, malaurats, de l'obra de les vostres mans, que impiament adoreu, i reconeixeu el Déu viu, que us ha format del fang de la terra. Car, pel que fa a tot allò que és obra de les mans dels homes, n'haureu de donar raó davant del Déu que viu eternament". I, tot seguit, enfellonits amb les seves paraules, se li tiraren a sobre i, com vespes irritades, l'atacaren fins a deixar-hi la pell. De pressa el féu agafar i el lliurà als botxins perquè li arrenquin les ungles i l'escorxin. Mana després que el pengin de cap per avall fins al moment d'expirar. I, encara, penjat, sant Feliu anava dient: "Alceu-vos, Senyor, i veniu a judicarme; Déu meu i Senyor meu, mireu la meua causa". Feliu, penjat des de l'hora de tèrcia fins al vespre, no sentia cap mena de dolor, ans el confortava Aquell que és testimoni fidel dalt del cel.

17. Després de la posta del sol, va manar que el fiquessin a la presó i el guardessin bé. Allí brillà Feliu amb tanta llum i expandí una flaire tan suau, com de nèctar, que els guardes de la presó es creien impregnats de bàlsam. També se sentien unes dolces cantúries d'àngels. Llavors els guardes van obrir la presó i a més córrer es presentaren a Rufí dient: "Sí, és un servent fidelíssim de Déu el que tu ens has fet guardar. Moltes meravelles hem vist aquesta nit que no ens és lícit de revelar als homes. Fins hem sentit tota la nit les veus d'uns àngels que cantaven".

18. Llavors Rufí, exasperat, manà que li lliguessin les mans a l'esquena i l'enfonsessin al mar. I, ja possat a la barca, Feliu cantava així: "Allí em portarà la vostra mà i em sostindrà la vostra dreta, Senyor". Quan el van haver dut uns trenta estadis de la costa, el van llançar al mar; però se li desferen tots els lligams que el subjectaven com si fossin de paper. I, rompudes les nombroses cadenes, tot seguit el van veure caminar damunt les ones del mar i el sentien que responia "al-leluia" a un grup d'àngels que l'acompanyaven cantant-li un himne. Llavors, venint del fons del mar, s'adreçà als seus guardes. Pujà a la barca i els explicà tot el que havia passat. Ells li besaven els peus i deien: "Prega per nosaltres al Senyor, oh màrtir de Déu!, perquè ens siguin perdonades les nostres culpes".

19. Van anunciar a Rufí que sant Feliu, exultant i alegre, es passejava per la platja, i Rufí va dir als seus satèl·lits: "Ah, brètols! Per què no heu obeït les meves ordres i no heu anat amb la barca, com us vaig manar, ben endintre del mar per enfonsar-lo en un lloc ben profund? "Els van assegurar-li amb vehemència que l'havien enfonsat en un indret del mar allunyat i profundíssim, però que, acompanyat d'una comitiva d'àngels que cantaven, per obra de Déu havia tornat a terra. Rufí aleshores, rabiós com un lleó, exclamà: "Ai! Ens ha vençut! Però encara rumiarè tortures més cruels". I digué als botxins: "Arpelleu-li la carn, fins que se li vegin els ossos. A veure si així reprimirem la seva contumàcia".

20. Ho van fer així; i, quan dugueren sant Feliu davant Rufí, aquest se'l mirà amb cara terrible i ulls inquietos. Li digué: "Ja ho veus, Feliu, si te n'han estat de misericordiosos els nostres déus. Au, doncs; ja és hora que els ofereixis sacrificis. Et nomenaré llur il·lustre sacerdot". Però sant Feliu li contestà: "Tu si que els serviràs eternament amb el teu pare, el diable. El que és jo, ofereixo el sacrifici en servei del meu Déu omnipotent, que m'ha format del fang de la terra i que, per mà dels àngels, m'ha romput cadenes i grillons i m'ha tret del fons del mar".

21. Quan va sentir que sant Feliu deia això, Rufí manà que li obrissin la carn fins als ossos i que, amb una llarga tortura, amb les ferides renovades i amb dolors més forts, arribés a expirar. Així ho van fer fins que morí. El cos del màrtir benaurat fou retirat a Girona, a casa d'una matrona molt temerosa de Déu. Però jo, humil levita del Crist, que he sofert molt en la passió d'aquest màrtir, després d'haver-me acosellat amb els meus conterrànies, vaig determinar amb ells de traslladar-lo per mar a la nostra província.

22. Després, doncs, d'haver passat tota la nit en oració i havent possat ja mans a l'obra, ens la impedí un son fort que en adormí les potències de

l'enteniment, i, mentre dormíem darrera la cambra, el cos del sant ens fou sostret. Quan ens vam despertar, plens de temor, vam recòrrer diversos llocs, i el vam trobar en un sepulcre, que el benaurat màrtir s'havia preparat. Allí era sepultat d'una manera ben escaient i digna. I, com que ja no ens el podíem endur, vam pendre relíquies de la seva sang, juntament amb les notícies dels fets esmentats, per tal de poder fruir de la protecció del sant durant la vida present i aconseguir, més endavant, la vida eterna.

23. Així ens ho concedeixi Jesucrist, el Senyor, que ha coronat el seu màrtir en pau. D'ell és l'honor i la glòria, la força i el poder pels segles dels segles. Amén.

APÈNDIX II

ORACIONAL DE TARRAGONA: ORACIONS PER AL DIA DE SANT FELIU⁶⁰ (Traducció de Mn.Andreu Soler i Solei)

1 D'AGOST: COMENCEN LES ORACIONS DEL DIA DE SANT FELIU

1125 <Ad Vesperum Completuria>

Senyor, el vostre màrtir Feliu fou confirmat pel nom i per l'ofici, perquè pel nom el va cridar i per l'ofici el va consagrar i així, coneixent-lo per endavant, el va anomenar i, un cop elegit, el va glorificar. Feu-nos participants de la seva confessió de fe i companys de la seva benaurança, per tal que, amb la vostra ajuda, ens salvi de les presons de l'infern, ell que és feliç per sempre.

1126 <Benedictio>

Que Crist, el Senyor, us netegi de tota màcula d'infelicitat, ell que ha fet ser feliç pel nom i pel mèrit aquest màrtir benaurat <Amén>. I ja que, per mitjà de sant Feliu ha vençut feliçment aquelles felicitats del món que són contràries a la fe, us faci el do de la felicitat eterna <Amén>. I així, per la intercessió d'aquest màrtir, que té concedit el privilegi de la felicitat, pugueu fruit vosaltres plenament d'aquella felicitat que no té fi <Amén>.

1127 <Item ad matutinum>

Antífona: "Feliç qui no va tenir tristesa a l'ànima..."

Senyor, el vostre màrtir Feliu, que heu volgut que fos feliç pel nom i pel mèrit, ens defensi en aquest món amb la seva intercessió, per tal que, així com ell no experimentà cap tristesa espiritual en els perills que temporalment l'amenaçaven, també amb la seva pregària tregui dels nostres cors tota tristesa nociva, i així com a ell l'heu fet hereu d'un nom etern, allibereu-nos per mitjà d'ell de les penes que no tenen fi.

1128 <Alia>

Antífona: "Feliç l'assenyat i prudent..."

Oh Crist totpoderós, Fill de Déu Pare Altíssim, que heu donat seny i prudència al vostre màrtir Feliu, l'heu omplert amb l'esperit de saviesa i l'heu

⁶⁰ J.VIVES-J.CLAVERAS, Oracional...,cit.p.363-369.

vestit d'eterna glòria, per tal que, vençedor feliç de la infelicitat del món, mereixés de ser hereu de la felicitat de la Jerusalem celestial; concediu-nos que també nosaltres triomfem pels seus feliços mèrits, i així, amb la seva feliç intercessió s'allunyin les nostres infelicitats i sigui transformada en millor la nostra vida.

1129 <Alia>

Antifona: "Feliç qui podia pecar..."

És Feliu, Senyor, aquell a qui va fer feliç amb el vostre do, perquè no tinguéis la voluntat de pecar, per què, podent pecar, no fos pecador, per què no fes el mal, tot i que podia desviar-se del camí recte. No per dret propi, sinó per la generositat del vostre do, va merèixer aquesta felicitat. Que ara amb les seves pregàries ell ens renti l'oprobri de la nostra infelicitat. Així, guiats en aquest món per un màrtir tan excels, sigui lluny de nosaltres la voluntat de pecar i no arribem a cometre la culpa de la transgressió.

1130 <Alia>

Responsori: "Feliç, oh Feliu!, perquè va allunyar de vós el foc etern..."

Feliu, oh Senyor!, és aquell màrtir vostre que, feliç pel nom, ho és també per les obres. Feliç pel vostre do, amb què evità el foc del món i així va merèixer de triomfar al final de la seva passió. Que ell ens assisteixi amb les seves pregàries, per tal que els qui considerem preciós el seu record en aquest món rebem la seva ajuda en el més enllà, i els qui no el veiem ara amb els ulls del cos, però si amb els de l'esperit, ara i eternament tinguem la glòria de la seva amistat.

1131 <Alia>

Antifona: "Sortós l'home que no ha caigut..."

Feliç és, Senyor, i més feliç que la mateixa felicitat eterna, el qui no té màcula ni per l'ensopec de la paraula, ni per la tristesa del pecat. Concediu-nos, doncs, pels mèrits del vostre Feliu, que no caiguem en els pecats de la llengua, ni ens abusem amb els incendis de la corrupció del cos, per tal que la felicitat de les obres ens adreci cap a la felicitat dels gaudis eterns.

1132 <Alia>

Antifona: "Feliç l'home que ha estat justificat..."

És feliç, Senyor, aquest vostre màrtir Feliu, que vós heu justificat i per vós s'ha mostrat gloriós en tots els combats. Concediu-nos, doncs, que en el

futur participem de la felicitat d'aquell el martiri feliç del qual avui ens omple d'alegria.

1133 <Alia>

Al-leluia: "Feliç l'home que ha estat trobat sense màcula..."

Oh Déu, autor de la felicitat eterna, que heu fet que el vostre màrtir Feliu fos feliç fins al punt de no anar darrera l'or ni confiar en els tresors i les riqueses, quan sense el contagi de l'avarícia va brillar sembrant la predicació en el poble; concediu-nos que, defugint els lligams de tota mena de cobdícia, portem a la boca la paraula de la santedat. Així, amb la llei i la misericòrdia als nostres llavis, vencerem la infelicitat del món pels mèrits del vostre sant Feliu i aconseguirem, amb la seva intercessió benaurada, la felicitat de la vida eterna.

1134 <Alia>

Responsori: "Feliç l'home que ha estat trobat sense màcula i no ha anat darrera l'or..."

Senyor, el vostre màrtir Feliu brilla esplendorosament amb el compliment dels vostres manaments, creix amb fruits de justícia i amb els vostres dons. Va obeir tots els vostres preceptes i, feliç pel nom que duia, féu eterna la seva felicitat amb les obres. Així, pel seu nom, es veia bé com era, ja que, en patir, fou lliure de desgràcia i, triomfant, aconseguí la benaurança. Que la vostra eterna bondat ens aculli amb la intercessió d'un màrtir tan excels, a fi que, mentre feu perseverar Feliu en la felicitat, la vostra eterna misericòrdia perdoni els qui som infeliços.

1135 <Alia>

Senyor, el vostre màrtir Feliu és poderós a la terra per la sement de la predicació i és poderós en el cel per la força de la professió de fe; és beneït aquí baix per la descendència del poble cristià i és gloriós allí dalt pels senyals del martiri. Que per la seva intercessió augmenti la sembra de la vostra paraula i creixi el llinatge dels sants amb la fecunditat de la gràcia.

1136 <Alia>

Senyor, heu elegit i heu pres amb vós el vostre màrtir Feliu. En elegir-lo l'heu fet testimoni, i prenent-lo amb vós l'heu fet feliç. Que la seva intercessió ens faci habitar en els vostres tabernacles, allí on vós, etern remunerador, rebeu els qui lluiten i doneu la vida eterna als qui triomfen.

1137 <Alia>

Senyor, el vostre màrtir Feliu va donar testimoni de vós amb les obres, mentre amb l'esperança confiava d'arribar a vós. Ara és amb vós feliç sense fi el qui va merèixer, feliç, de morir per vós. Que també en això sigui feliç: que aconseguixi de fer-nos participants del vostre do i ens faci ser feliços dedicant-nos al vostre servei.

1138 <Alia>

Senyor, feliç l'home que vós heu ensenyat i heu instruït en la vostra llei, per tal que no sigui un home el seu mestre, sinó vós mateix, i ha arribat a merèixer de donar la vida per vós. Us supliquem que, en dies dolents, sigueu consol d'aquell a qui heu atorgat els béns eterns; i que ell, per la seva intercessió, ens aconseguixi pau i tranquil·litat, ja que va merèixer, amb la seva fe, el Regne del cel.

1139 <Item aliae cum Maccabeis>

Oh Déu, que heu fet admirable la vostra Església amb les victòries dels Macabeus i els triomfs de sant Feliu, de tal manera que els celebrem el mateix dia i, si una mateixa eternitat els ha fet semblants, no els separem nosaltres amb l'honor que els tributem, ni, si els unia un mateix do, no els separi el nostre obsequi, donat que una mateixa fou la causa de llur mort. Ajudeu-nos, Senyor, amb les pregàries indefallents d'aquests màrtirs, per tal que arribem a la perfecció complint els vostres preceptes i rebent els sagraments de l'Evangelí.

1140 <Alia>

Oh Déu, vos uniu en una sola festivitat els Macabeus i el màrtir sant Feliu. Així mostreu que els Macabeus són feliços, per tal que una gràcia evident els faci il·lustres, ja que una altra d'oculta els havia fet vencedors, i així honorés els màrtirs aquella mateixa fe que havia vençut els enemics. Assistiu-nos, Senyor Jesucrist, i salveu-nos per la seva intercessió, vós que sou el fi de la llei de la justícia i, amb la victòria, mostreu la plenitud de la gràcia.

1141 <Alia>

Senyor Jesucrist, vós amb les coses velles anunciieu les noves i amb les noves confirmeu les antigues. Així la vostra Església brilla amb l'autoritat de la llei antiga i resplendeix amb la novetat de la gràcia. Per això acull amb

veneració els màrtirs de la llei i tributa honor excels als de l'Evangelí. Us demanem que concediu a l'Església generosament el premi per aquest culte reverent que dóna als vostres membres.

1142 <Item completuria: Ad matutinum>

Senyor, la veritable felicitat és allí on hi ha la veritable eternitat. Per això és veritablement feliç el vostre màrtir Feliu, que per sempre ha esdevingut immortal, i per vos morint feliçment i eternament vivint per vós, ha triomfat de la mort en morir i ha obtingut la vida amb la victòria. Us demanem per les seves pregàries que ens deslliureu de la mort segona i ens feu participants de la vida eterna.

1143 <Benedictio>

Déu altíssim crida a ser feliços els qui tenen l'afecte posat en la Jerusalem celestial. Que ell, per la pregària del seu servent Feliu i per l'amor que teniu a la ciutat d'aquest sant us hi faci residir sempre feliços <Amen>. Que supleixi feliçment les defallences malaurades dels vostres actes i concedeixi propici els dons de la felicitat eterna als vostres desigs més afortunats <Amen>. Així, amb la intercessió del màrtir sant Feliu, fugirem feliçment de la felicitat d'aquest món i mereixerem d'alliberar-nos del suplici de la infelicitat eterna <Amen>.

APÈNDIX III

HIMNE LITÚRGIC "FONS DEUS VITAE PERENNIS" (traducció d'A.Soler i Solei)⁶¹

1 Font, oh Déu!, de vida eterna,
llum que il·lumina els estels,
mireu els fidels que us canten
els goigs d'un Màrtir excels.
Rebeu llurs cants de lloança
i acompliu-los llurs anhels.	6 Van intentar esquarterar-lo,
a quatre muls ben fermat;
van llançar-lo a les onades
perquè morís ofegat.
Però un àngel va salvar-lo.
Déu sempre en sigui lloat!
2 Celebrem avui les obres
de Feliu, el vostre sant.
Destraveu-nos, doncs, la llengua;
feu que sigui més vibrant,
quan cantem la vostra gesta
senyalada, el nostre cant.	7 Amb fortalesa indicible
va sofrir un cruel turment:
els assots i les cadenes
i el garfi d'un gla punyent.
Ja desfet del cos, volava
cap al cel plàcidament.
3 D'arts i de lletres profanes
feia refús sant Feliu
en cert lloc de Mauritània
que Cesarea se'n diu;
car de seguir-vos per sempre
sentia el desig més viu.	8 Oh Girona benaurada,
feliç i noble ciutat!
De cap mal no tens temença
amb un Màrtir tan preuat.
Assoleix ço que demana
tothom que s'hi ha encomanat.
4 Quan li han dit que hi persegueixen
feroçment els cristians,
ve a Girona, on el prefecte
li engrillona peus i mans.
Però dins la presó fosca
el consolen àngels sants.	9 Dominat per la potència
del bon Déu totpoderós,
res no pot aquí el diable,
impotent i rabiós.
Fum i cendra amb què amenaça
no el faran més vigorós.
5 El presenten davant l'ara
perquè als ídols cremi encens.
Ell s'hi nega, el Crist invoca,
cria el poble i, d'odi plens,
li descolguen tots els ossos
bo i causant-li un dolor intens.	10 És del cel que aquí davalla
la salut que no té preu.
Aquí el mut obté la parla
i la vista el qui no hi veu.
Aquí el sord troba l'oïda
i aquí el coix saltar veureu.

- 11 Venim, doncs, a demanar-vos,
oh divina Trinitat!
que, pel prec del nostre Màrtir
ens renteu de tot pecat;
que allunyeu tota malura
i ens doneu prosperitat.
- 12 Brillí el clergue amb vida santa,
sigui sant el sacerdot,
i que el poble que us suplica
vegi atès sempre el seu vot.
Sant Feliu Patró benigne
sigui sempre amb tot devot.
- 13 Rebi el Pare l'alta glòria,
i el Fill i l'Esperit Sant.
Rebin poder i lloança
i agraïment incessant;
així el món canta el Déu únic
enllà dels segles rodant.

⁶¹ Breviarium Gothicum: PL 86, p. 1171-1173.

BIBLIOGRAFIA

- BROU, L.- VIVES, J. *Antifonario visigótico Mozárabe de la catedral de León. Edición Diplomática*, Barcelona-Madrid, 1959
- BRUNSO, M. "San Félix, el gerundense", a *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, XIX, Girona, 1968, p.247-268.
- DÍAZ Y DÍAZ, M.C. "Un sermón en honor de San Félix de Gerona", a *Anécdota Visigótica*, I, Salamanca, 1958, p.63-66.
- DORCA, F. *Colección de noticias para la historia de los Santos Mártires de Gerona*, Barcelona, <1806>
- FÀBREGA, A. *Pasionario hispánico (siglos VII-XI). vol. I. Estudio*, Madrid-Barcelona, 1953.
- *Pasionario hispánico (siglos VII-XI). vol. II. Texto*, Madrid-Barcelona, 1955.
- FEROTIN, M. *Le "Liber Mozarabicus Sacramentorum" et les manuscrits mozarabes*, París, 1912
- GARCÍA RODRÍGUEZ, C. *El culto de los santos en la España romana y visigoda*, Madrid, 1966.
- MORIN, G. "Liber Comicus, sive lectionarius missae, quo Toletana Ecclesia ante annos mille et ducentos utebatur", a *Anecdota Maredsolana*, I, Maredsous, 1893, p.406-425.
- PÉREZ DE URBEL, J. "Origen de los himnos mozárabes", *Butlletín Hispanique*, 28, Bordeaux, 1926, p.5-21; 113-139; 204-245 i 305-320.
- PLA I CARGOL, J. *Santos Mártires de Gerona*, Gerona-Madrid, 1962
- PINELL, J. "Liturgia hispánica. Fuentes para su estudio. El ordo catedralicio. El año litúrgico. El oficio monástico. Sacramentos i sacramentales. Características generales del rito hispánico", a *Diccionario de Historia Eclesiástica de España* (dir. Q.Aldea-T.Marin y J.Vives), t.II, Madrid, 1972, p.1303-1320.
- *Le liturgie occidentali (Corso d'introduzione)*, Roma, 1977.
- NOLLA, J.M-AMICH, N.M *Els orígens del cristianisme i la Baixa Antiguitat al nord-est de Catalunya* (en premsa).
- J.VIVES "Santoral visigodo en calendarios e inscripciones", a *Analecta Sacra Tarraconensia*, XIV, Barcelona, 1941, p.31-58.
- "Calendarios litúrgicos", a *Diccionario de Historia Eclesiástica de España* (dir.Q.Aldea-T.Marin y J.Vives), II, Madrid, 1972, p.1324-1326.
- *Concilios Visigóticos e hispano-romanos*, Barcelona-Madrid, 1963.
- J.VIVES-J.CLAVERAS. *Oracional Visigótico*, Barcelona, 1946.